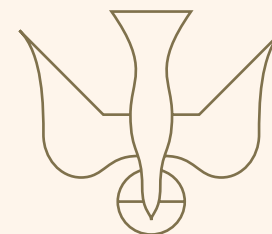

ΣΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ
IN THE FOOTSTEPS OF ST PAUL

ΑΘΗΝΑ / ATHENS 2024

© 2024
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΟΥ
Δρ Έλενα Κουντούρη, αρχαιολόγος
ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ
Δρ Σωκράτης Κουρσούμης, αρχαιολόγος
Δρ Αλεξάνδρα Ζαμπίτη, αρχαιολόγος
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ
Δρ Αλεξάνδρα Ζαμπίτη, αρχαιολόγος

ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Post-Spectacular Office
ΕΚΤΥΠΩΣΗ
Τυπογραφείο Πλέτσας | Κάρδαρη

© 2024
MINISTRY OF CULTURE
GENERAL DIRECTORATE OF ANTIQUITIES AND CULTURAL HERITAGE
DIRECTORATE OF PREHISTORIC AND CLASSICAL ANTIQUITIES

PROJECT COORDINATOR
Dr Elena Kountouri, archaeologist
SUPERVISORS
Dr Socrates Koursoumis, archaeologist
Dr Alexandra Zampiti, archaeologist
PUBLICATION EDITOR
Dr Alexandra Zampiti, archaeologist

GRAPHIC DESIGN
Post-Spectacular Office
BOOK PRINTING
Pletsas-Kardari Printing Services

ISBN: 978-960-386-708-1

Απαγορεύεται η ολική ή μερική ανατύπωση, αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του κειμένου, των φωτογραφιών και των σχεδίων του έντυπου χωρίς άδεια από την αρμόδια Υπηρεσία.
ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΕΝΤΥΠΟ ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ.

No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, recording or any information storage and retrieval system, without written permission.
THE PRESENT PUBLICATION IS DISTRIBUTED FREE OF CHARGE.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΨΗΦΙΔΩΤΟΥ ΜΕ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ.
Ι.Ν. ΑΓΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΣΟΦΙΑΣ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ. ΤΕΛΗ 9ου αι. μ.Χ.

SECTION OF MOSAIC DEPICTING THE APOSTLE PAUL.
CHURCH OF HAGIA SOPHIA, THESSALONIKI. LATE 9th cent. AD.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ

ΣΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

Τα βήματα των πρώτων χριστιανικών κοινοτήτων ταυτίζονται με τα βήματα του Αποστόλου Παύλου. Ο μεγάλος οδοιπόρος του 1ου αι. μ.Χ. πραγματοποίησε τέσσερις μεγάλες περιόδους ταξιδεύοντας στην ανατολική Μεσόγειο με στόχο να διαδώσει και να θεμελιώσει τη χριστιανική πίστη απευθυνόμενος σε πληθυσμούς που είχαν ετερογενή πολιτισμικά και θρησκευτικοκοινωνικά βιώματα. Στη δεύτερη περιόδία του επισκέφθηκε διάφορες πόλεις του ελλαδικού χώρου ξεκινώντας από τη Μακεδονία και κατευθυνόμενος προς τα νότια.

Το έργο «Πολιτιστική Διαδρομή: Στα Βήματα του Αποστόλου Παύλου», που σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε από τη Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού και χρηματοδοτήθηκε από το Ταμείο Ανάπτυξης και Ανθεκτικότητας, αποτελεί μια προσπάθεια βιωματικής κατανόησης της δράσης του Αποστόλου Παύλου μέσα από μια τεκμηριωμένη ιστορικά και αρχαιολογικά ανασύνθεση του οδοιπορικού του στην Ελλάδα. Ο σύγχρονος ταξιδευτής καλείται να γίνει ο ίδιος οδοιπόρος ακολουθώντας την περιήγηση του Παύλου.

Το ταξίδι έχει αφετηρία τη Σαμοθράκη που λειτουργεί ως μεταβατικός σταθμός για τη Νεάπολη (σημ. Καβάλα), από όπου ξεκινάει η χερσαία διαδρομή του Παύλου. Ακολουθώντας το ίχνος της Εγνατίας οδού συνεχίζει στους Φιλίππους, την Αμφίπολη, την Ασπροβάλτα, την Απολλωνία, τη Θεσσαλονίκη, τη Βέροια και την Πύδνα της Πιερίας. Ακολουθούν η Αθήνα, οι Κεγχρεές, η Κόρινθος και τέλος η Νικόπολη στην Πρέβεζα, την οποία ο Παύλος αναφέρει ως πιθανό σταθμό του στην Προς Τίτον επιστολή.

Σε κάθε σταθμό ο επισκέπτης θα συναντήσει ενημερωτικές πινακίδες σε αρχαιολογικούς

χώρους, όπου κινήθηκε, δίδαξε, έδρασε ή απλώς πέρασε ο Παύλος, αλλά θα σταθεί και σε μνημεία που αποτυπώνουν τη μνήμη του, όπως για παράδειγμα τις πρώτες χριστιανικές εκκλησίες που οικοδομήθηκαν μετά την εδραίωση της νέας θρησκείας.

Στο πλαίσιο του ίδιου έργου, έχει δημιουργηθεί και μία περιοδική έκδοση με τίτλο «Στα Βήματα του Αποστόλου Παύλου», που ταξιδεύει και αυτή σε διάφορα μουσεία και αίθουσες πολιτιστικών εκδηλώσεων ανά την ελληνική επικράτεια. Παρουσιάζει μία επισκόπηση τόσο της φυσικής πεζοπορικής διαδρομής όσο και του κόσμου μέσα στον οποίο έδρασε ο Απόστολος Παύλος, καθώς και του απόηχου που άφησε η διδασκαλία του.

Η διάρθρωση της έκθεσης γίνεται σε τρεις θεματικές ενότητες. Στην αρχή περιγράφεται το ιστορικό και κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο έδρασε ο Παύλος, στη συνέχεια παρουσιάζονται οι σταθμοί της Αποστολικής Περιόδου και τέλος δίνεται το στίγμα του νέου κόσμου που δημιουργήθηκε στο όνομα του Ιησού Χριστού.

Ειδικά για το παιδικό κοινό έχει παραχθεί μία μουσειοβαλίτσα, όπου η Β' Αποστολική Περιόδία και ο κόσμος του Παύλου ζωντανεύουν μέσα από εκπαιδευτικά παιχνίδια και δραστηριότητες.

Το παρόν βιβλίο ακολουθεί περίπου την ίδια δομή με την έκθεση και φιλοδοξεί να εντάξει τον αναγνώστη του στον κόσμο της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας του 1ου αι. μ.Χ., ένα χωνευτήριο εθνοτήτων, θρησκειών, πολιτισμών, στον κόσμο του Παύλου.

SANCTVS PAVLVS

SAINT PAUL'S

CULTURAL ROUTE

The footsteps the first Christian communities walked in were those of Saint Paul the Apostle. This great traveller of the 1st century AD completed four epic journeys across the eastern Mediterranean to spread the Christian faith to different cultures with different social customs and religious beliefs. On his second journey, Paul visited a number of Greek cities, beginning in Macedonia and then heading south.

The project titled 'Cultural Route: In the Footsteps of St Paul' was conceived and carried out by the Directorate of Prehistoric and Classical Antiquities of the Greek Ministry of Culture and funded by the EU's Recovery and Resilience Facility. It aspires to give us a better understanding of the Apostle Paul's activities by experiencing them through a historically and archaeologically documented reconstruction of his journey through Greece. Through this project, the modern-day traveller is invited to join Paul on this journey.

The starting point is Samothrace, which serves as a stopover on the way to Neapolis (present-day Kavala), from where Paul's overland route begins. Following the traces of the Via Egnatia, the journey continues to Philippi, and from there to Amphipolis, Asprovalta, Apollonia, Thessalonica, Berea (present-day Veroia) and Pydna in Pieria. Then come Athens, Cenchreae (present-day Kechries), Corinth and finally Nicopolis (in Preveza), which Paul mentions as a potential stop in his Epistle to Titus.

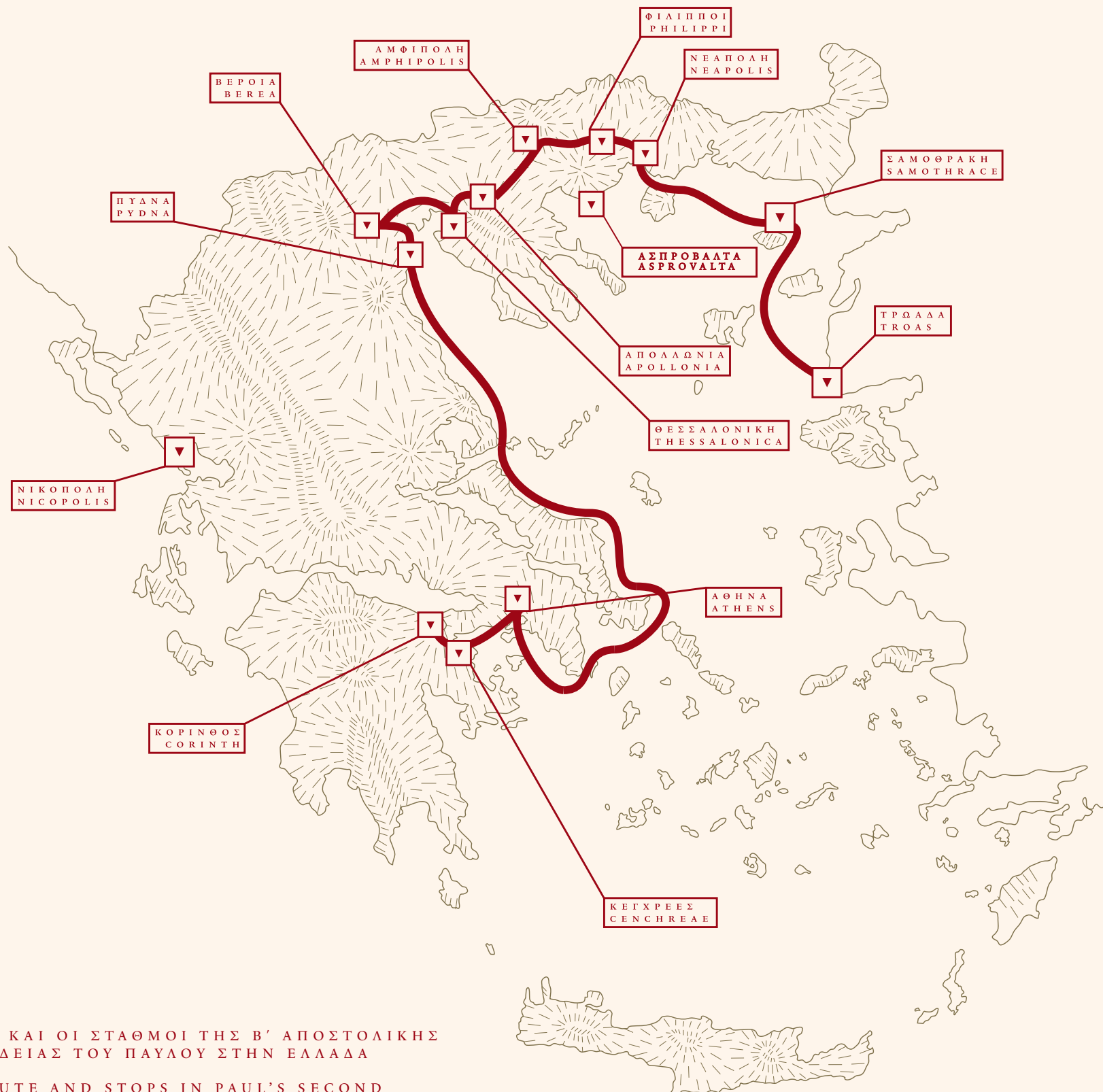
At each stop along the route, the visitor will find information panels at archaeological sites where Paul was active or just passed through. They will also encounter monuments that commemorate him, such as the first Christian churches built after the new religion took root.

Forming part of the project is a travelling exhibition titled 'In the Footsteps of the Apostle Paul', which is also journeying to different museums and cultural event spaces throughout Greece. It draws a picture of the actual route Paul took, the world in which he operated and the impact of his teachings.

The exhibition is divided into three thematic sections. The first describes the historical and social context in which Paul undertook his work, the second presents the stops along his missionary journey, and the last section offers a glimpse into the new world created in the name of Jesus Christ.

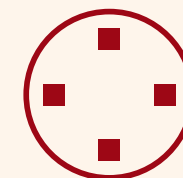
A museum kit created especially for children brings to life Paul's second missionary journey and the world he lived in through educational games and activities

This book follows the same structure and aspires to immerse the reader into the world of the Roman Empire as it was in the 1st century AD – a melting pot of ethnicities, religions, and cultures that was Paul's world.

Η ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ ΤΗΣ Β' ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ
ΠΕΡΙΟΔΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

THE ROUTE AND STOPS IN PAUL'S SECOND
MISSIONARY JOURNEY IN GREECE

Η ΡΩΜΗ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ

Τον 1ο αιώνα μ.Χ. η ρωμαϊκή αυτοκρατορία του Οκταβιανού Αυγούστου και των διαδόχων του έχει εδραιωθεί. Απόλυτος μονάρχης είναι ο αυτοκράτορας, ο οποίος διοικεί από τη Ρώμη με την ισχύ των λεγεώνων και τη βοήθεια της Συγκλήτου. Η αυτοκρατορία απλώνεται σε όλα τα έθνη της Μεσογείου, αλλά και στον ευρωπαϊκό βορρά ως τη Γερμανία και τη Βρετανία.

Οι υπήκοοι μιλούν κυρίως λατινικά και ελληνικά, ταξιδεύουν, συναλλάσσονται ελεύθερα και πληρώνουν φόρους. Η διοίκηση των πόλεων γίνεται από Ρωμαίους στο όνομα του αυτοκράτορα, οι οποίοι συχνά επιδιώκουν τις ευεργεσίες του ανεγείροντας σε δημόσιους χώρους αγάλματά του και τελώντας αγώνες προς τιμήν του.

Στην αυτοκρατορία υπάρχει ανοχή στις θρησκευτικές πεποιθήσεις των κατακτημένων εθνών, που αναμειγνύονται και δημιουργούν ένα θρησκευτικό μωσαϊκό.

ΡΩΜΑΪΚΟ ΝΟΜΙΣΜΑ ΕΠΟΧΗΣ ΚΛΑΥΔΙΟΥ
(41-54 μ.Χ.).

ROMAN COIN OF CLAUDIUS
(41-54 AD).

In the 1st century AD, the Roman Empire of Octavian Augustus and his successors is well established. The emperor is the absolute ruler governing the empire from Rome thanks to the power of his legions and the assistance of the Senate. The empire stretches across the Mediterranean and its nations as well as to the European north, incorporating Germany and Britain.

Its subjects mostly speak Latin and Greek, and they can travel and trade without restrictions as long as they pay their taxes. Every city is ruled in the name of the emperor. Citizens often try to gain his favour by erecting his statues, and by holding imperial games.

The empire is tolerant of the conquered nations' various religious beliefs, which gradually begin to mix and form a religious mosaic.

THE ROMAN WORLD

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ
(1ος αι. μ.Χ.).

MAP OF THE ROMAN EMPIRE
(1st cent. AD)

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Οι εβραϊκές κοινότητες του αχανούς ελληνιστικού κόσμου και της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας εκτός της Παλαιστίνης ονομάζονται εβραϊκή διασπορά. Τα μέλη τους είναι μετανάστες, έμποροι και απελεύθεροι, δηλαδή πρώην δούλοι. Οι Εβραίοι της διασποράς είναι πλήρως ενταγμένοι στον ελληνορωμαϊκό τρόπο ζωής, μιλούν ελληνικά, ενώ τα ονόματά τους είναι εξελληνισμένα εβραϊκά, ελληνικά ή και λατινικά.

Οι κοινότητές τους είναι οργανωμένες γύρω από τη συναγωγή, το θρησκευτικό και πολιτικό κέντρο με ιεραρχία, δομή και κανόνες λειτουργίας που διασφαλίζει τη συνοχή τους.

Στον ευρύτερο κύκλο των κοινοτήτων της διασποράς δημιουργούνται ομάδες πιστών μη εβραϊκής καταγωγής, οι λεγόμενοι προσήλυτοι ή σεβόμενοι τον Θεό. Οι προσήλυτοι, όπως η Λυδία των Φιλίππων, είναι δεκτικότεροι στο κήρυγμα του Αποστόλου Παύλου που αναγγέλλει την έλευση του Μεσσία και την ανάσταση των νεκρών, και πολλοί από αυτούς ασπάζονται τον Χριστιανισμό.

ΜΑΡΜΑΡΙΝΟ ΠΛΑΚΙΔΙΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΑΓΟΡΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ. Η ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΣΥΝΔΕΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΙΟΥΔΑΪΚΗ ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ ΣΚΗΝΟΠΗΓΙΑΣ. ΠΙΘΑΝΩΣ ΠΡΟΕΡΧΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΟΥΔΑΪΚΗ ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ. ΕΒΡΑΪΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ. 4ος αι. μ.Χ.

MARBLE TILE FROM THE ANCIENT AGORA OF ATHENS. THE DECORATION IS ASSOCIATED WITH THE JEWISH FESTIVAL OF TABERNACLES. IT PROBABLY COMES FROM THE JEWISH SYNAGOGUE OF THE CITY. JEWISH MUSEUM OF GREECE. 4th cent AD.

In the vast realms of the Hellenistic kingdoms and the subsequent Roman Empire, Jewish communities outside Palestine are known as the Jewish diaspora. The members of these communities are immigrants, merchants or freedmen, ex-slaves. The diaspora Jews are fully integrated into the Graeco-Roman way of life; they speak Greek, and they have either Hellenized Jewish or Greek and Latin names.

At the centre of the community stands the synagogue, with its hierarchy, inner structure and ground rules that ensure the community's cohesion.

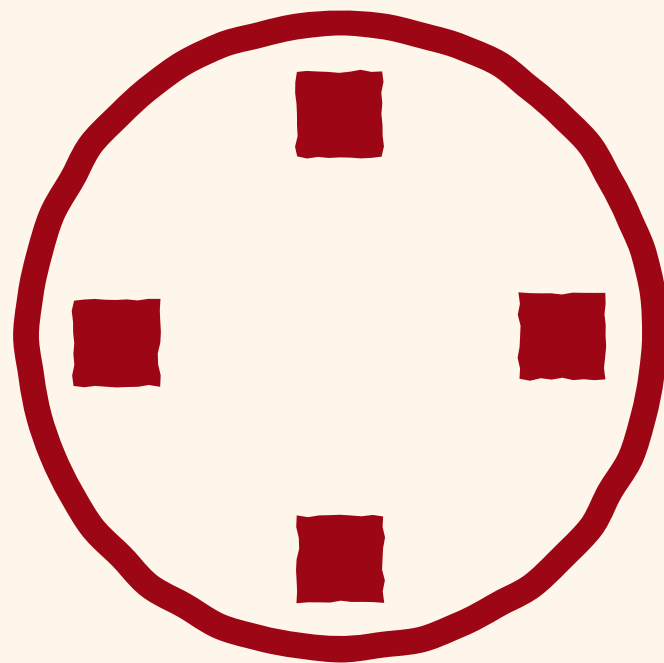
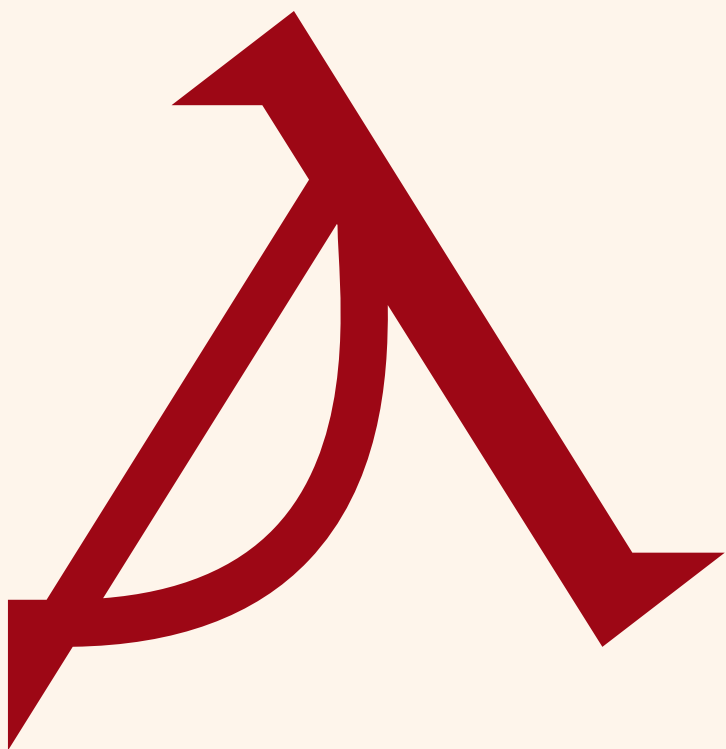
In the margins of the Jewish communities, Gentiles called proselytes or God fearers, gather. Proselytes, like Lydia of Philippi, are more receptive to the Apostle Paul's teachings on the Messiah's advent and the resurrection of the dead. Many of them convert to Christianity.

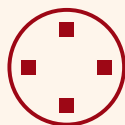
JEWS OF DIASPORA

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΒΡΑΪΚΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΥΣΤΕΡΟΥ 3ου αι. μ.Χ.

MAP OF THE JEWISH DIASPORA WITHIN THE BOUNDARIES OF THE ROMAN EMPIRE OF THE LATE 3rd cent. AD.

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΣΑΟΥΛ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΥΛΟ

Το 5 μ.Χ. στην Ταρσό της Κιλικίας, σε μια ελληνόφωνη οικογένεια Εβραίων της Διασποράς, γεννιέται ο Σαούλ (ελλην. Σαύλος), ο οποίος θα μεγαλώσει στην Ιερουσαλήμ. Από τον πατέρα του ο Σαούλ θα αποκτήσει την ιδιότητα του Ρωμαίου πολίτη, ένα τεράστιο προνόμιο για την εποχή. Μαθητεύει στον Φαρισαίο διδάσκαλο και ραβίνο Γαμαλιήλ και λαμβάνει πέρα από την ιουδαϊκή παιδεία και την ελληνική, ενώ διδάσκεται και την τέχνη της σκηνοποιίας.

Ως νέος, είναι σκληρός διώκτης των Χριστιανών. Οι πεποιθήσεις του μεταβάλλονται κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού του προς τη Δαμασκό της Συρίας, όταν τυφλώνεται από μία λάμψη και ακούει τη φωνή του Ιησού να λέει: «Σαούλ, Σαούλ τί με διώκεις;». Σύντομα θα μετανοήσει, θα ανακτήσει την όρασή του και θα βαπτιστεί, θα γίνει ο Παύλος.

Από διώκτης γίνεται κήρυκας του λόγου του Θεού και χάρη σε αυτόν καθιερώνονται τα ονόματα Χριστός και χριστιανός. Ξεκινά πολυτελείς περιοδείες κατά τις οποίες ιδρύει νέες Εκκλησίες, απευθυνόμενος τόσο στους Εβραίους όσο και στους Εθνικούς, ενώ γράφει και πλήθος επιστολών, οι οποίες περιλαμβάνονται στην Καινή Διαθήκη.

Ο Παύλος θα μαρτυρήσει στη Ρώμη κάπου μεταξύ του 64 και του 68 μ.Χ., το έργο του όμως θα αλλάξει τον κόσμο, γι' αυτό και θα ονομαστεί «Απόστολος των Εθνών» και «Πρωτοκορυφαίος των Αποστόλων».

Η ΜΕΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ.
ΤΜΗΜΑ ΨΗΦΙΔΩΤΟΥ, 12ος αι., ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΣΤΗ ΒΗΘΛΕΕΜ.

THE CONVERSION OF ST PAUL
MOSAIC. 12th cent., BASILICA OF THE NATIVITY IN BETHLEHEM.

SAUL'S JOURNEY TO BECOMING PAUL

Saul is born to a Greek-speaking family of Jews of the diaspora in the city of Tarsus in Cilicia in AD 5. He will grow up in Jerusalem. Thanks to his father, he has the rare privilege of Roman citizenship. He becomes a student of the rabbi Gamaliel, a Pharisee, and receives Judaic and Greek education. Later, he will also learn the craft of tentmaking.

In his early youth he is a persecutor of Christians; he will convert to Christianity during a trip to Damascus in Syria, after being blinded by a flash of light and hearing the voice of Jesus asking him why he is persecuting Him. Saul will soon regain his sight and will be baptized, taking the first steps in his journey to becoming the Apostle Paul.

An ex-persecutor of Christians starts preaching the word of God, introducing the names 'Christ' and 'Christian'. He embarks on lengthy journeys where he founds new Churches by preaching to both Jews and Gentiles. His many Epistles are included in the New Testament.

Paul is martyred in Rome somewhere between AD 64 and 68, but his life's work will change the world forever, granting him the titles of 'Apostle of the Gentiles' and the 'Thirteenth Apostle'.

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ.

ΜΟΝΗ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ, ΚΩΔ.33, Φ.171Β. 13ος - 14ος αι.

SAINT PAUL

DIONYSIΟΥ MONASTERY AT MT ATHOS, COD. 33, I.171B. 13th - 14th cent.

ΚΗΡΥΣΣΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΛΟΓΟ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

« Πορευθέντες μαθητεύσατε
πάντα τὰ ἔθνη... »

ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ 28:19

Υπακούοντας στην εντολή του Ιησού, ο Παύλος θα πραγματοποιήσει τρεις περιόδους για να κηρύξει τον λόγο Του. Αρχικά, απευθύνει το κήρυγμά του στους Εβραίους της διασποράς, σύντομα όμως συνειδητοποιεί ότι η οικουμενικότητα του μηνύματος του Χριστιανισμού βρίσκει πρόσφορο έδαφος και στις καρδιές των Εθνικών.

Η Α' Αποστολική περιοδεία πραγματοποιείται το 46 μ.Χ. μαζί με τον Απόστολο Βαρνάβα, με πρώτο σταθμό την Κύπρο· ακολουθούν οι μικρασιατικές πόλεις Πέργη, Αντιόχεια Πισιδίας, Ικόνιο, Λύστρα, Δέρβη και Αττάλεια. Από τη συριακή Αντιόχεια ξεκινά το 50 μ.Χ. η Β' Αποστολική Περιοδεία με τον Σίλα, τον Τιμόθεο και τον Λουκά. Μέσω Μικράς Ασίας ταξιδεύουν στη Σαμοθράκη και στη μακεδονική Νεάπολη με προορισμό τους Φιλίππους.

Ακολουθούν η Αμφίπολη, η Απολλωνία και η Θεσσαλονίκη, η Βέροια, τα παράλια της Πιερίας και το θαλάσσιο ταξίδι προς την Αθήνα. Τελευταίος σταθμός η Κόρινθος, απ' όπου ο Παύλος αναχωρεί για την Ιερουσαλήμ το 52 μ.Χ.

Η Γ' Αποστολική του Περιοδεία από το 53 έως το 57 μ.Χ. περιλαμβάνει τη Μικρά Ασία, τους Φιλίππους και την Κόρινθο. Θα πλεύσει και προς το ανατολικό Αιγαίο, τη Μυτιλήνη, τις Οινούσσες, τη Σάμο, τη Μίλητο, την Κω και τη Ρόδο.

Στην Προς Ρωμαίους επιστολή, ο Παύλος συζητά μία Δ' Περιοδεία προς την Ισπανία μέσω Ρώμης, ενώ στην Προς Τίτον επιστολή αναφέρεται στην πρόθεσή του να επισκεφθεί τη Νικόπολη της Ηπείρου.

PREACHING THE WORD OF JESUS

“ Therefore go and make disciples
of all nations... ”

MATTHEW 28:19

Obedying the words of Jesus, Paul makes a total of three journeys in order to spread His message. The Apostle's first audiences are the Jewish communities of the Diaspora, but soon he realizes that the universality of Jesus' message resonates also with the Gentiles.

His first missionary journey begins in AD 46; he is escorted by the Apostle Barnabas. Their first stopover is on the island of Cyprus, followed by the cities of Perge, Antioch of Pisidia, Iconium, Lystra, Derbe and Attalea.

In AD 50, Paul sets off on his second missionary journey from Syrian Antioch, accompanied by Silas, Timothy and Luke. Through Asia Minor, they travel to Samothrace and the Macedonian city of Neapolis, heading for the city of Philippi. The following stops are

Amphipolis, Apollonia, Thessalonica, Berea and Athens. Lastly, they visit Corinth, from where Paul sails to Jerusalem in AD 52.

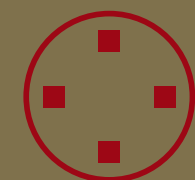
The third missionary journey begins in AD 53 and ends in AD 57. Among the places visited are Asia Minor, Philippi and Corinth again. Later, he will sail to the eastern Aegean, visiting Mytilene, Oinousses, Samos, Miletus, Kos and Rhodes.

In his Epistle to the Romans Paul contemplates the possibility of a fourth journey to Spain through Rome. On this journey, he expresses his intent to visit Nicopolis, as mentioned in the Epistle to Titus.

ΠΡΩΤΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΛΥΧΝΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΚΕΦΑΛΗ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ
ΠΑΥΛΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΑΓΟΡΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ. Η ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΑΠΟΤΥΠΩΘΗΚΕ ΑΚΟΜΗ ΚΑΙ ΣΤΑ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ.
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΓΟΡΑΣ ΑΘΗΝΩΝ.
5ος αι. μ.Χ.

FRAGMENT OF AN EARLY CHRISTIAN LAMP WITH THE HEAD OF
THE APOSTLE PAUL FROM THE ANCIENT AGORA OF ATHENS. THE
MEMORY OF THE APOSTLE PAUL WAS EVEN IMPRINTED ON THE
EVERYDAY OBJECTS OF THE CHRISTIAN COMMUNITY OF THE CITY.
MUSEUM OF THE ATHENIAN AGORA.
5th cent. AD.

Η Β' ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ
SAINT PAUL'S SECOND MISSIONARY JOURNEY

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

ΠΑΥΛΟΣ

SANCTVS

PAVLYS

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ

Η Β' ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ

« Διαβὰς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν. »

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ 16:9

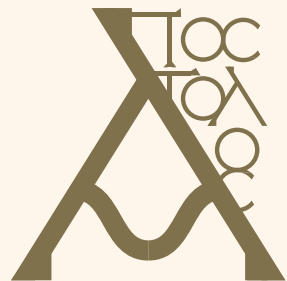
Μια ἐκκληση για βοήθεια σε ένα όνειρο, θα αποτελέσει το εφελτήριο για τη Β' Περιοδεία του Αποστόλου Παύλου· μία περιοδεία που ξεκινά με αφετηρία τη Σαμοθράκη και καταλήγει στην Κόρινθο, όμως θα επηρεάσει την παγκόσμια ιστορία και θα αλλάξει τον κόσμο.

Το μέγεθος της αλλαγής που επέφερε το έργο του Παύλου γίνεται αντιληπτό μόλις γνωρίσουμε τον κόσμο μέσα στον οποίο αυτό υλοποιήθηκε: αυτόν της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας των πολλών εθνών και των ακόμα περισσότερων θεών, του Ιουδαϊσμού και της εβραϊκής διασποράς, που δεν είναι δεκτική απέναντι στο μήνυμα που κομίζει ο Απόστολος.

Μέσα σε αυτόν τον κόσμο ο Παύλος ξεκινά τις αποστολικές του περιοδείες. Η δεύτερη θα τον φέρει στην Ελλάδα, όπου μιλά για πρώτη φορά για την έλευση του Μεσσία, την αγάπη του Θεού, την ισότητα των ανθρώπων

και την ανάσταση των νεκρών που συνιστά την οριστική νίκη απέναντι στον θάνατο. Ο διώκτης Σαούλ που έχασε το φως του για να βρει τον Ιησού διασπείρει το φως μίας νέας πίστης και γίνεται η φωνή του Χριστού στην Ελλάδα.

Ακολουθούμε τα βήματα του Παύλου, τα ίχνη του στις πόλεις από όπου πέρασε και ακούμε την ηχώ από το κήρυγμά του, σε ένα ταξίδι το οποίο θα αλλάξει την ιστορία και θα οδηγήσει στην αρχή του τέλους του αρχαίου κόσμου.

SAINT PAUL THE APOSTLE

THE SECOND MISSIONARY JOURNEY

“ Come over to Macedonia and help us. ”

ACTS OF THE APOSTLES 16:9

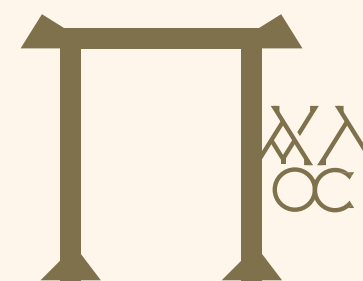
A plea for help in a dream is the starting point of St Paul's second missionary journey. A journey that starts in Samothrace and ends in Corinth, but which, along the way, will change the course of history and consequently the world.

To understand how big of an impact Paul's life work had, we must first learn about the context in which it took place. Paul spread the teachings of Jesus in the Roman Empire of several nations and gods, and in the communities of the Jewish diaspora, who opposed the new message spread by the Apostle.

In this world, Paul begins his missionary journeys. The second will lead him to Greece, where he first speaks about the Messiah's advent, the love of God, equality among people and the resurrection of the dead – the ultimate victory of life over death. Saul

the persecutor, who lost his sight and found Jesus, now spreads the light of Christianity and becomes His voice in Greece.

We follow Paul's footsteps, his tracks in the cities he passed through, and we listen to the echo of his sermons, on a journey that changed history and led to the beginning of the end of the ancient world.

ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ

« Ἀναχθέντες οὖν
ἀπὸ τῆς Τρωάδος
εὐθυδρομήσαμεν
εἰς Σαμοθράκην,
τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰς
Νεάπολιν... »

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ 16:11

Η Σαμοθράκη αποτελεί τον πρώτο σταθμό της Β' Αποστολικής Περιοδείας του Παύλου την άνοιξη του 50 μ.Χ. Ο Παύλος θα αποπλεύσει από την Τρωάδα της Μ. Ασίας με προορισμό τη Νεάπολη (σημερινή Καβάλα), μετά από ένα όνειρο που θα δει στο οποίο ένας Μακεδόνας ζητά τη βοήθειά του. Παραμένει στο νησί μόνο για μία ημέρα και αναχωρεί για τη Νεάπολη από τον όρμο της Παλαιόπολης, όπου βρισκόταν ένα από τα αρχαία λιμάνια του νησιού.

SAMOTHRACE

“ From Troas we put
out to sea and sailed
straight for
Samothrace, and the
next day we went on
to Neapolis... ”

ACTS 16:11

Paul arrives on Samothrace in the spring of AD 50. It is the first stopover on his second missionary journey as he sails from the Troad in Asia Minor to the city of Neapolis (modern Kavala) after dreaming of a man from Macedonia asking for help. Paul will stay on the island just for a day before he departs for Neapolis from the bay at Palaeopolis.

ΝΕΑ ΠΟΛΗ

« Ἀναχθέντες οὖν
ἀπὸ τῆς Τρωάδος
εὐθυδρομήσαμεν
εἰς Σαμοθράκην,
τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰς
Νεάπολιν... »

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ 16:11

Ο Απόστολος Παῦλος, ο Σίλας, ο Τιμόθεος και ο Λουκάς φτάνουν με πλοίο στη Νεάπολη, τη σημερινή Καβάλα, την άνοιξη του 50 μ.Χ. ταξιδεύοντας από τη Σαμοθράκη. Την εποχή εκείνη η Νεάπολη είναι μία μικρή πόλη, επί- νειο της ρωμαϊκής αποικίας των Φιλίππων. Το πέρασμα του Παύλου από την πόλη υπήρξε σύντομο, αφού κατευθυνόταν στους Φιλίπ- πους. Είναι πιθανό ότι επισκέπτεται και πάλι τη Νεάπολη το 56/57 μ.Χ. στο πλαίσιο της Γ' Αποστολικής Περιοδείας του.

NEAPOLIS

“ From Troas we put
out to sea and sailed
straight for
Samothrace, and the
next day we went on
to Neapolis... ”

ACTS 16:11

Setting sail from Samothrace, the Apostle Paul, Silas, Timothy and Luke arrive in Neapolis in the spring of AD 50. At that time Neapolis was a small town, a port of the Roman colony of Philippi. Paul's stay in Neapolis is short since he is heading to Philippi. It is likely that he visits Neapolis once again in AD 56/57 during his third missionary journey.

ΦΙΛΙΠΠΟΙ

« ἐκεῖθ' ἐν τε εἰς
Φιλίππους, ἥτις ἐστὶ
πρώτη τῆς μερίδος
τῆς Μακεδονίας πόλις
κολωνία. »

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ 16:12

Πρώτος κύριος σταθμός της Β' Αποστολικής Περιοδείας είναι η ρωμαϊκή αποικία των Φιλίππων. Ο Παύλος, ο Σίλας, ο Τιμόθεος και ο Λουκάς φτάνουν στη πόλη την άνοιξη του 50 μ.Χ. Το πρώτο κήρυγμα του Παύλου γίνεται στη συναγωγή εκτός της πόλης· εκεί βρίσκεται και μία προσήλυτη στον Ιουδαϊσμό, η Λυδία, η οποία είναι και η πρώτη που θα βαπτισθεί. Το γεγονός αυτό σηματοδοτεί την ίδρυση της πρώτης χριστιανικής Εκκλησίας στην Ευρώπη.

Λόγω της θεραπείας ενός κοριτσιού από τα δαιμόνια του, ο Παύλος και ο Σίλας θα κατηγορηθούν ότι «ἐκταράσσουν ... τὴν πόλιν». Θα φυλακιστούν, αλλά οι πόρτες της φυλακής θα ανοίξουν από έναν τρομερό σεισμό, θα απελευθερωθούν και θα αναχωρήσουν για τη Θεσσαλονίκη.

Ο Παύλος επιστρέφει το 56/57 μ.Χ. και εδώ θα γράψει τη Β' Επιστολή Προς Κορινθίους. Στα μέλη της τοπικής Εκκλησίας απευθύνεται με την Προς Φιλιππησίους Επιστολή, από τη Ρώμη το 60-62 μ.Χ., για να τα καθοδηγήσει και να εκφράσει την ευγνωμοσύνη του για τη βοήθειά τους.

ΕΠΙΔΑΠΕΔΙΑ ΨΗΦΙΔΩΤΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΤΑΦΟ, ΟΠΟΥ ΓΙΝΕΤΑΙ
ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΙΠΠΩΝ.
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΙΛΙΠΠΩΝ.
525-550 μ.Χ.

MOSAIC FLOOR INSCRIPTION FROM A TOMB, WHICH
MENTIONS THE APOSTOLIC CHURCH OF PHILIPPI.
ARCHAEOLOGICAL MUSEUM OF PHILIPPI.
525-550 AD.

PHILIPPI

“ From there we
travelled to Philippi,
a Roman colony
and the foremost
city of that part of
Macedonia. ”

ACTS 16:12

The first major city on Paul's second missionary journey is the Roman colony of Philippi. Paul, Silas, Timothy and Luke arrive in the city in the spring of AD 50. He preaches at the synagogue outside the city. Amongst those listening is a proselyte called Lydia, the first European to be baptized in the name of Jesus. This act marks the foundation of the first Christian Church in Europe.

Paul will also free a girl from her demons; following which he and Silas will be punished for “ throwing the city into confusion ”. They will be incarcerated, yet the prison doors will miraculously open due to a great earthquake. They will both be released and soon afterwards leave for Thessalonica.

Paul returns to the city in AD 56/57; at Philippi he writes his Second Epistle to the Corinthians. In the Epistle to the Philippians, written in Rome between AD 60 and 62, he addresses the members of the local Church, giving them guidance and expressing his gratitude for their assistance.

« Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε· πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. Τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις. ὁ Κύριος ἐγγύς. Μηδὲν μεριμνᾶτε, ἀλλ’ ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει μετὰ εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωρίζεσθω πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὐφημα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε· ἃ καὶ ἐμάθετε καὶ παρελάβετε καὶ ἠκούσατε καὶ εἶδετε ἐν ἐμοί, ταῦτα πράσσετε· καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ’ ὑμῶν. »

ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ 4:4-9

PHILIPPIANS 4:4-9

“ Rejoice in the Lord always. I will say it again: Rejoice! Let your gentleness be evident to all. The Lord is near. Do not be anxious about anything, but in every situation, by prayer and petition, with thanksgiving, present your requests to God. And the peace of God, which transcends all understanding, will guard your hearts and your minds in Christ Jesus. Finally, brothers and sisters, whatever is true, whatever is noble, whatever is right, whatever is pure, whatever is lovely, whatever is admirable—if anything is excellent or praiseworthy—think about such things. Whatever you have learned or received or heard from me, or seen in me—put it into practice. And the God of peace will be with you ”

« καὶ τις γυνὴ ὀνόματι Λυδία, πορφυρόπωλις πόλεως Θυατείρων, σεβομένη τὸν Θεόν, ἤκουεν, ἣς ὁ Κύριος διήνοιξε τὴν καρδίαν προσέχειν τοῖς λαλουμένοις ὑπὸ τοῦ Παύλου. »

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ 16:14

ACTS 16:14

“ One of those listening was a woman from the city of Thyatira named Lydia, a dealer in purple cloth. She was a worshiper of God. The Lord opened her heart to respond to Paul’s message ”

ΑΜΦΙΠΟΛΗ

« Διοδεύσαντες δὲ
τὴν Ἀμφίπολιν καὶ
Ἀπολλωνίαν... »

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ 17:1

Μετά τους Φιλίππους, ο Παύλος και ο Σίλας επισκέπτονται την Αμφίπολη, την πρωτεύουσα της πρώτης μερίδας της ρωμαϊκής Επαρχίας της Μακεδονίας. Η πόλη αποτελεί ενδιάμεσο σταθμό του ταξιδιού από τους Φιλίππους στη Θεσσαλονίκη, καθώς βρίσκεται επί της Εγνατίας οδού. Είναι πιθανόν ότι διανυκτερεύουν εκεί, ωστόσο δεν μαρτυρείται κήρυγμά του, ίσως λόγω της απουσίας εβραϊκής κοινότητας.

AMPHIPOLIS

“ When Paul and
his companions
had passed through
Amphipolis and
Apollonia... ”

ACTS 17:1

After Philippi, Paul and Silas visit the city of Amphipolis, capital of the first meris, or client republic, of the Roman Province of Macedonia. Amphipolis serves as a stopover on Paul's journey to Thessalonica from Philippi as it is located on the Via Egnatia. It is possible that he spends a night in the city, but there is no evidence that he preaches there, mostly because of the absence of a Jewish community.

ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ

« Διοδεύσαντες δὲ
τὴν Ἀμφίπολιν καὶ
Ἀπολλωνίαν
ἦλθον εἰς
Θεσσαλονίκην... »

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ 17:1

Η μυγδονική Απολλωνία υπήρξε στην αρχαιότητα θρακική πόλη νοτίως της λίμνης Βόλβης, που αποικίστηκε από τους Έλληνες της Χαλκιδικής. Τα λείψανά της ήλθαν στο φως στην περιοχή μεταξύ των σύγχρονων οικισμών της Απολλωνίας και της Νέας Απολλωνίας. Λόγω της θέσης της δίπλα στην Εγνατία οδό δέχεται την επίσκεψη του Αποστόλου Παύλου την άνοιξη του 50 μ.Χ. Σύμφωνα με τις Πράξεις των Αποστόλων ο Παύλος κατευθύνεται από τους Φιλίππους στη Θεσσαλονίκη και πιθανώς διανυκτερεύει στην Απολλωνία, δίχως ωστόσο να κηρύξει εκεί.

APOLLONIA

“ When Paul and
his companions had
passed through
Amphipolis and
Apollonia, they came
to Thessalonica... ”

ACTS 17:1

Apollonia was initially a Thracian city, situated to the south of Lake Bolbe (Volvi), and was re-colonized by the Greeks of Chalcidice. The city's ruins have been unearthed in the area between the modern towns of Apollonia and Nea Apollonia. Thanks to its location on the Via Egnatia, the city is visited by Paul in the spring of AD 50. According to the Acts of the Apostles, on his journey from Philippi to Thessalonica, Paul spends a night in the city, yet does not preach there.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

« ...ἦλθον εἰς
Θεσσαλονίκην, ὅπου
ἦν ἡ συναγωγή τῶν
Ἰουδαίων. »

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ 17:1

Ο Παῦλος φτάνει στη Θεσσαλονίκη, την πρωτεύουσα της ρωμαϊκής Επαρχίας της Μακεδονίας, την άνοιξη του 50 μ.Χ. Κηρύττει στην εβραϊκή συναγωγή για τρία συνεχόμενα Σάββατα, ότι ο Ιησούς Χριστός είναι ο αληθινός Μεσσίας του Ισραήλ. Ορισμένοι Ιουδαίοι και Εθνικοί, ανάμεσα στους οποίους ο Αρίσταρχος και ο Σεκούνδος, πιστεύουν στο κήρυγμά του. Το μεγαλύτερο μέρος όμως της εβραϊκής κοινότητας αντιδρά, ζητώντας από τη ρωμαϊκή διοίκηση την τιμωρία του. Ο Παῦλος, συνοδευόμενος από τον Σίλα και τον Τιμόθεο θα αναχωρήσουν βιαστικά για τη Βέροια. Το 51/52 μ.Χ. ο Παῦλος θα γράψει στην Κόρινθο τις δύο επιστολές του Προς Θεσσαλονικείς. Με αυτές δίνει οδηγίες στους Χριστιανούς της πόλης για τον καθημερινό βίο τους, ενώ εξηγεί και θεολογικά ζητήματα.

THESSALONICA

“ ... they came to
Thessalonica, where
there was a Jewish
synagogue. ”

ACTS 17:1

Paul arrives in Thessalonica, the capital of the Roman Province of Macedonia, in the spring of AD 50. For three consecutive Sabbaths he preaches in the Jewish synagogue that Jesus Christ is the true Messiah of Israel. Some Jews and Gentiles, Aristarchus and Secundus amongst them, believe in his message. Yet the majority of the Jewish community opposes it, demanding that Paul be punished by the Romans. Paul, Silas and Timothy flee to Berea. While in Corinth in AD 51/52, Paul writes two epistles to the Thessalonians, advising the city's Christians on daily matters, and also answering many of their theological questions.

Η ΛΗΤΑΙΑ ΠΥΛΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ.
ΧΑΡΑΚΤΙΚΟ ΣΕ ΞΥΛΟ. 1877

THE LETAEAN GATE OF THESSALONICA
WOOD ENGRAVING, 1877

« Οὐ θέλομεν δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπῆσθε καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ. τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας· ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον, ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἄρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἅερα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα »

Α΄ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ 4:13-17

1 THESSALONIANS 4:13-17

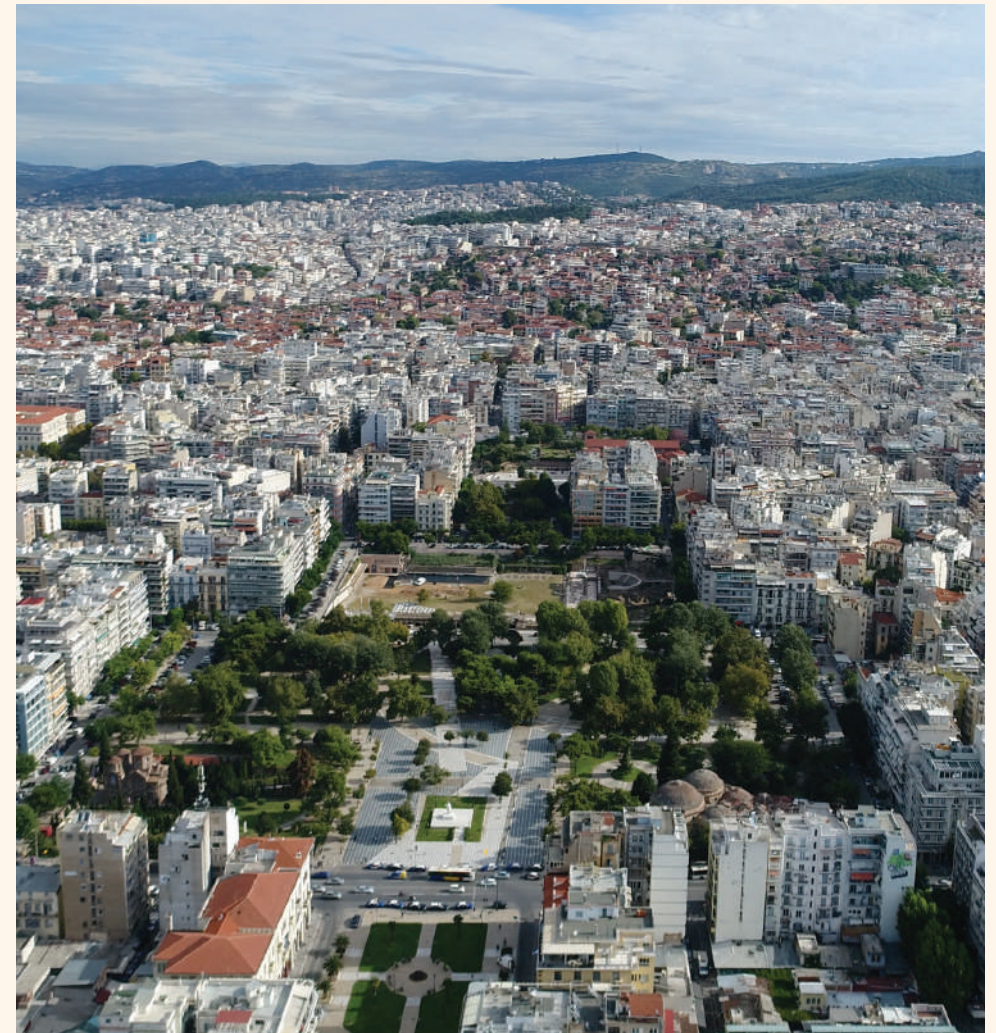
“ For we believe that Jesus died and rose again, and so we believe that God will bring with Jesus those who have fallen asleep in him. According to the Lord’s word, we tell you that we who are still alive, who are left until the coming of the Lord, will certainly not precede those who have fallen asleep. For the Lord himself will come down from heaven, with a loud command, with the voice of the archangel and with the trumpet call of God, and the dead in Christ will rise first. After that, we who are still alive and are left will be caught up together with them in the clouds to meet the Lord in the air. And so we will be with the Lord forever. ”

« ...κατὰ δὲ τὸ εἰωθὸς τῷ Παύλῳ εἰσῆλθε πρὸς αὐτούς, καὶ ἐπὶ σάββατα τρία διελέγετο αὐτοῖς ἀπὸ τῶν γραφῶν... »

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ 17:2

ACTS 17:2

“ ... as was his custom, Paul went into the synagogue, and on three Sabbath days he reasoned with them from the Scriptures... ”

ΒΕΡΟΙΑ

« Οἱ δὲ ἀδελφοὶ
εὐθέως διὰ τῆς
νυκτὸς ἐξέπεμψαν τὸν
τε Παῦλον καὶ τὸν
Σίλαν εἰς Βέροϊαν,
οἷτινες παραγενόμενοι
εἰς τὴν συναγωγὴν
τῶν Ἰουδαίων
ἀπήεσαν. »

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ 17:10

Ο Παῦλος, ο Σίλας και ο Τιμόθεος φθάνουν στη Βέροια μετά τη φυγή τους από τη Θεσσαλονίκη. Η πόλη δε βρισκόταν επί της Εγνατίας οδού, ωστόσο αποτελούσε ένα από τα σημαντικότερα κέντρα της ρωμαϊκής Επαρχίας της Μακεδονίας και διέθετε μία ευάριθμη εβραϊκή κοινότητα. Στη συναγωγή το κήρυγμα του Παύλου βρίσκει απήχηση τόσο από Εβραίους όσο και από Έλληνες, άνδρες και κυρίως γυναίκες από την ανώτερη τάξη της πόλης. Το θετικό κλίμα ωστόσο ανατρέπεται όταν καταφθάνουν από τη Θεσσαλονίκη Ιουδαίοι, οι οποίοι κατηγορούν τον Παύλο για ασέβεια. Ο Απόστολος φυγαδεύεται και αναχωρεί εσπευσμένα για την Πιερία.

BEREA

“ As soon as it was
night, the brethren
sent Paul and Silas
away to Berea. On
arriving there, they
went to the Jewish
synagogue. ”

ACTS 17:10

After fleeing Thessalonica, Paul, Silas and Timothy arrive in Berea (modern Veroia). Although not situated on the Via Egnatia, the city was one of the most important centres of the Roman Province of Macedonia, and had a thriving Jewish community. In the synagogue, Paul's teachings resonate with both Jews and Greeks, men and women of high status. However, the warm reception given them by the citizens of Berea changes when Jews from Thessalonica arrive and accuse Paul of profanity. The Apostle flees once again, heading towards Pieria.

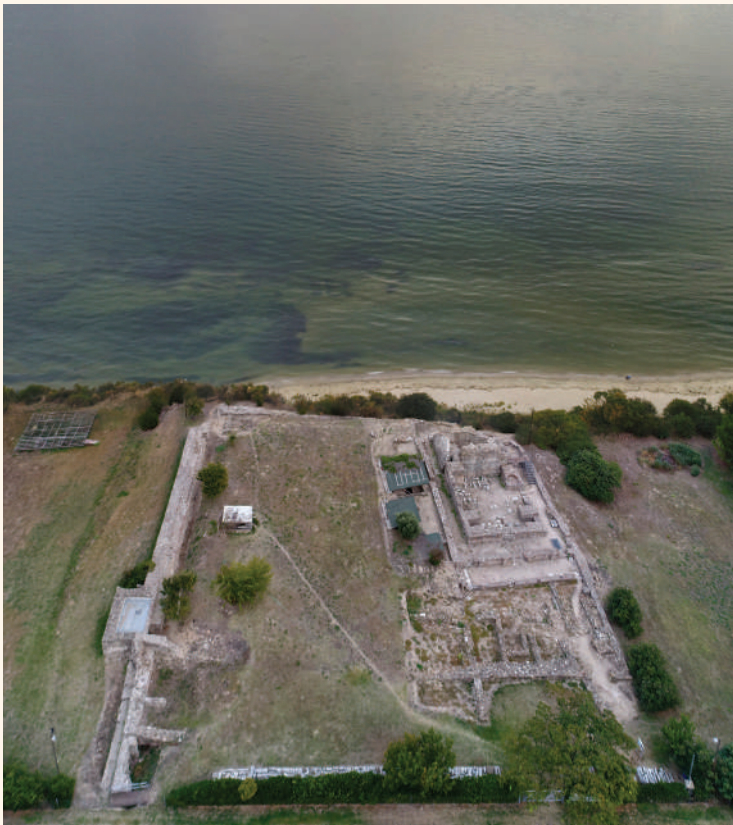

ΠΥΔΝΑ

« ...εὐθέως δὲ
τότε τὸν Παῦλον
ἐξαπέστειλαν οἱ
ἀδελφοὶ πορεύεσθαι
ὥς ἐπὶ τὴν
θάλασσαν... »

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ 17:14

Ο Παῦλος αναχωρώντας από τη Βέροια οδοιπορεί προς τη θάλασσα. Οι Πράξεις των Αποστόλων δε δίνουν περισσότερες λεπτομέρειες για τη διαδρομή του, αλλά ούτε και για το λιμάνι της Μακεδονίας, απ' όπου απέπλευσε για την Αθήνα. Η οδός που χρησιμοποιεί πιθανώς ταυτίζεται με την Καρβουνόστρατα και τη συνέχειά της, τη Βεροϊόστρατα, τον εμπορικό δρόμο που ακόμη και σήμερα συνδέει την Ημαθία με την Πιερία μέσω των σύγχρονων χωριών. Παρόλο που η σύγχρονη παράδοση αναφέρει ως σημείο απόπλου του τη Μεθώνη, θεωρείται πιθανότερο ότι απέπλευσε από την αρχαία Πύδνα, σημαντική πόλη της περιοχής και στη ρωμαϊκή περίοδο.

PYDNA

“ ...then the brethren
immediately sent
Paul to the coast... ”

ACTS 17:14

After Paul fled Berea, he headed towards the coast. The Acts of the Apostles refer neither to his route, nor to the port from which he sailed to Athens. The route he takes has been identified as a road called Karvounostrata; its extension is called Bereostrata, the trade route that even nowadays connects the regions of Emathia and Pieria through a number of small villages. Although popular lore has it that Methone was the aforementioned port, it is most likely that Paul sailed from Pydna, an important city during the Roman period.

ΑΘΗΝΑ

« Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις
ἐκδεχομένου αὐτοῦς
τοῦ Παύλου,
παρωξύνετο τὸ
πνεῦμα αὐτοῦ ἐν
αὐτῷ θεωροῦντι
κατείδωλον οὔσαν
τὴν πόλιν. »

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ 17:16

Ο Απόστολος Παῦλος φτάνει στην Αθήνα πιθανώς το καλοκαίρι του 50 μ.Χ. Η πόλη έχει ανακτήσει την αίγλη της μετά την πυρπόλησή της από τους Ρωμαίους. Στις Πράξεις περιγράφονται η επίσκεψή του στην εβραϊκή συναγωγή και οι συζητήσεις του με προσήλυτους στον Ιουδαϊσμό, αλλά και στωικούς και επικούριους φιλοσόφους στην Αγορά. Εκείνοι τον οδηγούν στη Βουλή του Αρείου Πάγου, ένα από τα σημαντικότερα θεσμικά όργανα της Αθήνας, όπου εκφωνεί την περίφημη ομιλία του, κάτω από την Ακρόπολη. Εκεί αναφέρεται στον «άγνωστο Θεό» και στην ανάσταση των νεκρών, ο λόγος του ωστόσο θα έχει περιορισμένη απήχηση. Πρώτοι ανάμεσα στους λίγους που πιστεύουν είναι μία γυναίκα, η Δάμαρις, και ο Διονύσιος Αρεοπαγίτης, ο οποίος θα γίνει επίσκοπος και, μετά τον θάνατό του, πολιούχος άγιος της πόλης.

ATHENS

“ While Paul was
waiting for them
in Athens, he was
greatly distressed to
see that the city was
full of idols. ”

ACTS 17:16

The Apostle Paul probably arrives in Athens in the summer of AD 50. The city has by now regained its former glory after having been torched by the Romans. The Acts mention his visit to the city's synagogue, how he converses with proselytes as well as with Stoic and Epicurean philosophers in the Agora. They will bring Paul to the Areopagus, the Athenian governing council and one of the most important institutions of Athens. There, Paul will give his famous speech at the foothills of the Acropolis. In his speech, he refers to the Unknown God and the Resurrection, yet his impact on the council members is limited. Among the few people who believe is a woman named Damaris and Dionysius the Areopagite, who will become bishop and, after his death, the city's patron saint.

ΚΟΡΙΝΘΟΣ

« Μετὰ δὲ ταῦτα
χωρισθεὶς ὁ Παῦλος
ἐκ τῶν Ἀθηνῶν
ἦλθεν εἰς Κόρινθον... »

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ 18:1

Ο Παῦλος πιθανῶς φτάνει πρώτα στις Κεγχρεές, το ανατολικό λιμάνι της Κορίνθου, το καλοκαίρι του 50 μ.Χ. Η Κόρινθος είναι ρωμαϊκή αποικία και πρωτεύουσα της Επαρχίας της Αχαΐας. Θα μείνει στην πόλη για δεκαοκτὼ μήνες και θα κηρύξει την ἐλευση του Μεσσία, ἐνῶ παράλληλα εργάζεται ως σκηνοποιός, μαζί με τον Ακύλα και την Πρίσκιλλα. Αρχικά, κηρύσσει στη συναγωγή της Κορίνθου πείθοντας αρκετούς Εβραίους· ωστόσο, ὅταν μέρος της κοινότητας ἀντιδρά, ἀπευθύνεται στους Ἐθνικούς. Οἱ καταγγελίες των Ἰουδαίων θα τον οδηγήσουν στο Βήμα της Αγοράς για να δικαστεῖ ἀπὸ τον ἀνθύπατο Γαλλίωνα, ὅπου και αθώνεται.

Αναχωρεῖ ἀπὸ τις Κεγχρεές για την Ἐφεσο το 52 μ.Χ.. Κατὰ τη διάρκεια της μακρὰς παραμονῆς του στην πόλη πιθανῶς αξιοποιεῖ τους ἀγῶνες των Ἰσθμίων για να ἐπικοινωνήσῃ με μέλη ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Επιστρέφει το 56/57 μ.Χ. ἀλλὰ φεύγει ἀμέσως μόλις πληροφορεῖται πως σκοπεύουν να τον δολοφονήσουν. Συγγράφει δύο ἐπιστολές Προς Κορινθίους που περιέχουν οδηγίες προς τους πιστούς ἀλλὰ και τον περίφημο «Ὕμνο της Ἀγάπης».

CORINTH

“ After this, Paul left
Athens and went to
Corinth... ”

ACTS 18:1

Paul probably arrives at Cenchreae, Corinth's east port, in the summer of AD 50. The city of Corinth is a Roman colony and the capital of the Province of Achaia (Lat. Provincia Achaia). He stays in the city for eighteen months, preaching the Messiah's advent while working as a tentmaker alongside Aquila and Priscilla. Initially he preaches at the synagogue in Corinth, persuading many Jews. However, when a part of the Jewish community turns against him, he spreads the word to the Gentiles. Jewish accusations will lead Paul before the tribunal at the Rostra (Bema). There they demand that Paul be punished by the Roman proconsul and governor Gallio, but Paul is eventually acquitted.

The Apostle departs from Corinth from the port of Cenchreae, sailing to Ephesus in AD 52. During his long stay in the city, it is likely that he uses the Isthmian games as an opportunity to communicate with members of other Christian Churches. He returns to Corinth in AD 56/57, but he departs almost immediately, after he is informed of a plot to assassinate him. He writes two epistles to the Corinthians containing guidance to the members of the local Church, as well as the famous 'Hymn to Love'.

Ο ΕΡΑΣΤΟΣ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΝΕΠΙΓΡΑΦΗ ΠΛΑΚΑ
ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕ ΤΗΝ ΠΛΑΚΟΣΤΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ
ΘΕΑΤΡΟΥ. Ο ΧΟΡΗΓΟΣ ΠΙΘΑΝΟΝ ΤΑΥΤΙΖΕΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟ
ΕΡΑΣΤΟ ΠΟΥ ΒΟΗΘΗΣΕ ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟ ΠΑΥΛΟ ΚΑΤΑ ΤΗΝ
ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΟ.
1ος-2ος αι. μ.Χ.

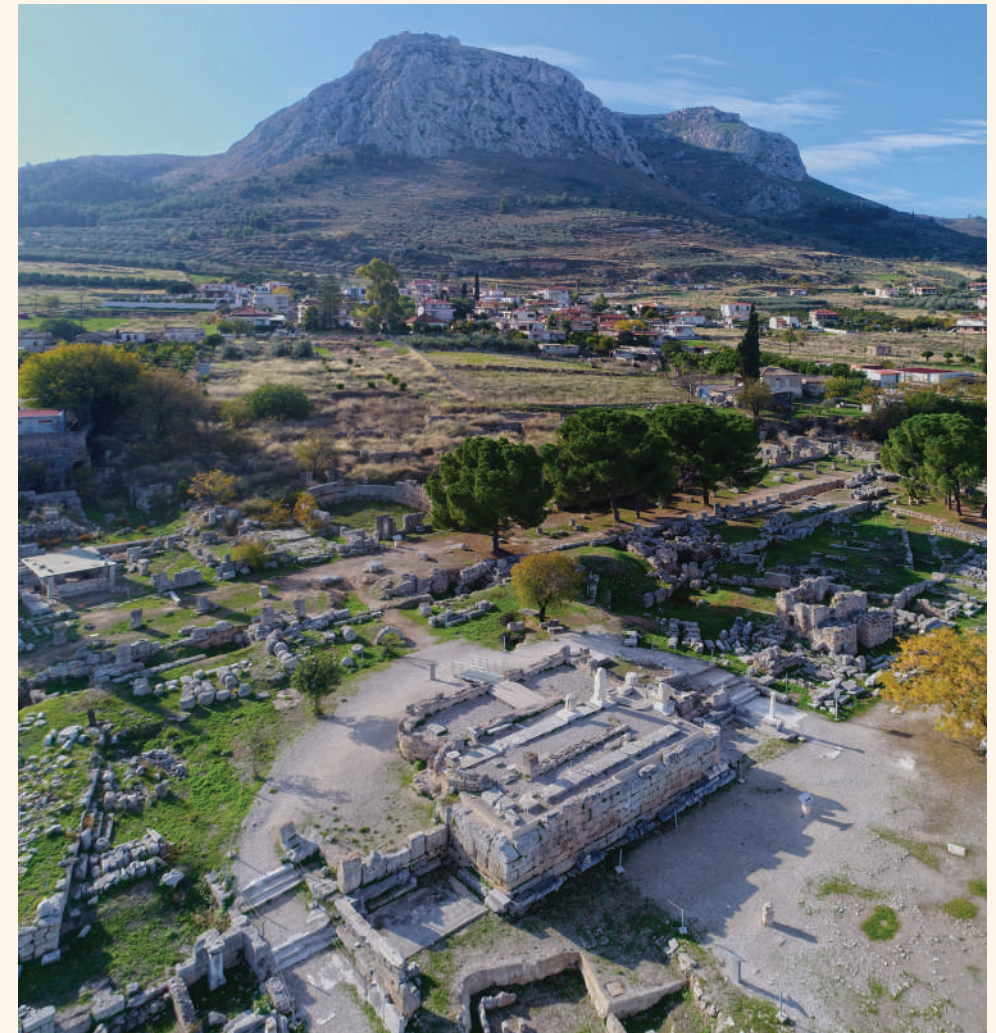
ERASTUS, WHO IS MENTIONED ON THE INSCRIBED PLAQUE, FUNDED
THE PAVING OF THE THEATRE SQUARE. THE SPONSOR IS POSSIBLY
ERASTUS, THE STEWARD WHO ASSISTED THE APOSTLE PAUL DURING
HIS STAY IN CORINTH.
1st-2nd cent. AD.

« Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. εἴτε δὲ προφητεῖαι, καταργηθήσονται· εἴτε γλῶσσαι, παύσονται· εἴτε γνώσις, καταργηθήσεται. »

Α΄ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ 13:4-8

1ST CORINTHIANS 13:4-8

“ Love is patient, love is kind. It does not envy, it does not boast, it is not proud. It does not dishonour others, it is not self-seeking, it is not easily angered, it keeps no record of wrongs. Love does not delight in evil but rejoices with the truth. It always protects, always trusts, always hopes, always perseveres. Love never fails. But where there are prophecies, they will cease; where there are tongues, they will be stilled; where there is knowledge, it will pass away. ”

« Εἶπε δὲ ὁ Κύριος δι' ὀράματος ἐν νυκτὶ τῷ Παύλῳ· μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ λάλει καὶ μὴ σιωπήσης... »

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ 18:9

ACTS 18:9

“ One night the Lord spoke to Paul in a vision: Do not be afraid; keep on speaking, do not be silent... ”

ΝΙΚΟΠΟΛΗ

« Όταν πέμψω
Ἀρτεμᾶν πρὸς σε ἢ
Τυχικόν, σπούδασον
ἐλθεῖν πρὸς με
εἰς Νικόπολιν·
ἐκεῖ γὰρ κέκρικα
παραχειμάσαι. »

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ
ΤΙΤΟΝ 3:12

Η Νικόπολη είναι η σπουδαιότερη πόλη της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας στην περιοχή της Ηπείρου και σταθμός στα ακτοπλοϊκά ταξίδια από τη Ρώμη στην Ανατολή και αντίστροφα. Στην Επιστολή Προς Τίτον που τοποθετείται προς το τέλος της ζωής του Αποστόλου, ο Παύλος εκφράζει την επιθυμία του να περάσει τον επερχόμενο χειμώνα στη Νικόπολη. Η αναφορά αυτή έχει συνδεθεί με μία πιθανή επίσκεψη του στην πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας το 67 μ.Χ., ωστόσο δεν επιβεβαιώνεται από άλλες πηγές ή τεκμήρια.

NICOPOLIS

“ As soon as I send
Artemas or Tychicus
to you, do your best
to come to me at
Nicopolis, where
I have decided to
spend the winter. ”

TITUS 3:12

Nicopolis is the most important city of the Roman Empire in Epirus and a trading centre for ships travelling from Rome to the east and vice versa. In his Epistle To Titus written towards the end of his life, Paul expresses his wish to spend the coming winter in Nicopolis. The wish likely has something to do with a scheduled visit to the empire's capital in AD 67, a hypothesis not confirmed by other written sources.

ΜΟΡΦΕΣ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΨΗΦΙΔΩΤΟ
ΔΙΑΚΟΣΜΟ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΒΑΠΤΙΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ
ΑΓΙΑΣ ΛΥΔΙΑΣ ΤΗΣ ΦΙΛΗΠΠΗΣΙΑΣ,
ΦΙΛΙΠΠΟΙ, ΚΑΒΑΛΑ.

ΑΓΙΟΣ ΣΙΛΑΣ
SAINT SILAS

ΑΓΙΑ ΛΥΔΙΑ
SAINT LYDIA

FIGURES OF SAINTS. MOSAIC DECORATION OF
THE HOLY BAPTISTERY OF ST LYDIA THE
PHILIPPIAN, PHILIPPI, KAVALA.

ΑΓΙΟΣ ΛΟΥΚΑΣ
SAINT LUKE

ΑΓΙΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΣ
SAINT TIMOTHY

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΠΑΥΛΟ

Οι Αποστολικές Περιοδείες του Παύλου στη Μέση Ανατολή, τη Μικρά Ασία, την Κύπρο, την Ελλάδα και την Ιταλία δημιουργούν έναν νέο, αλλιώτικο κόσμο. Πολίτες των χαμηλών και μεσαίων στρωμάτων, δούλοι αλλά και πολλές γυναίκες ασπάζονται τη νέα πίστη και εντάσσονται στην Εκκλησία του Χριστού.

Η αλλαγή αυτή μεταμορφώνει σταδιακά τόσο τη θρησκευτική όσο και την κοινωνική ζωή των πόλεων, δημιουργώντας νέους κανόνες συνύπαρξης και δίκτυα πρόνοιας και αλληλεγγύης για τους αδύναμους. Από τον 4ο αιώνα μ.Χ. ο Χριστιανισμός κυριαρχεί στην αυτοκρατορία και οι ηγεμόνες βαπτίζονται στο όνομα του Ιησού.

Η Εκκλησία συνδέεται με το κράτος, το οποίο φροντίζει να θέσει εκτός νόμου τον πολυθεϊσμό και να εξαλείψει τις ιδέες του παλαιού κόσμου. Οι νέες επισκοπές επαίρονται για την ίδρυσή τους από Αποστόλους ή ακολούθους τους, ανεγείροντας μεγαλοπρεπείς ναούς και μνημεία εκεί όπου η αποστολική ανάμνηση παραμένει ζωντανή. Ανάμνηση που διατηρείται ακμαία έως τις ημέρες μας, καθιστώντας τους τόπους αυτούς σημεία αναφοράς για τους σύγχρονους ταξιδιώτες.

THE WORLD AFTER PAUL

Paul's missionary journeys in the Middle East, Asia Minor, Cyprus, Greece and Italy usher in a new and different world. Lower- and middle-class citizens, slaves and many women embrace the new faith and become members of Christ's Church.

This change gradually will transform the religious and social life of the cities, creating new rules on coexistence, welfare and solidarity for the weak. From the 4th century AD onwards, Christianity will prevail in the empire and the emperors will be baptized in the name of Jesus.

Church and State are interconnected; polytheism and ancient mores are outlawed and become obsolete. New dioceses proudly claim that they were founded by the Apostles or their disciples; they build magnificent temples and monuments on sites that hold memories of apostolic visits. These memories remain vivid until today, transforming the perception of places and monuments for modern travellers.

...ΛΥΔΙΑ ΠΟΡΦΥΡΩΛΙΣ...ΕΒΑΠΤΙΣΘΗ ΚΑΙ Ὁ Οἶκος αὐτῆς. (Πράξ. 16: 14-15)

Η ΒΑΠΤΙΣΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΛΥΔΙΑΣ (ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑΣ).
Ι.Ν. ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ, IRVINE, ΚΑΛΙΦΟΡΝΙΑ, Η.Π.Α.

ST. LYDIA'S BAPTISM (DETAIL OF A FRESCO)
ST. PAUL'S CHURCH, IRVINE, CALIFORNIA, USA.

Βελιτσιάνος, Ι. 2014, «Η συμβολή των Μακεδόνων στο ιεραποστολικό έργο του Αποστόλου Παύλου», στο: Ν. Γραικός (επιμ.), Η Πιερία στα βυζαντινά και νεώτερα χρόνια: πρακτικά 4ου επιστημονικού συνεδρίου, Κατερίνη, 323-337.

Broneer, O. 1962, “The Apostle Paul and the Isthmian Games”, The Biblical Archaeologist 25.1, 1-31.

De Ste. Croix, G. E. M. 2005, Ο χριστιανισμός και η Ρώμη: διωγμοί, αιρέσεις και ήθη, μτφ. Ι. Κράλλη, Αθήνα.

Δεσπότης, Σ.Σ. 2011, Η ιεραποστολική περιοδεία του Παύλου στον ελλαδικό χώρο: Μακεδονία, Αχαΐα, Ασία, Αθήνα.

Frey, J. 2007, “Paul’s Jewish Identity”, in: J. Frey, D.R. Schwarz & St. Gripentrog (eds.), Jewish Identity in the Greco-Roman World, Leiden, Boston, 285-321.

Καζαμία-Τσέρνου, Μ. 2000, «Απόπειρα τοπογραφικής προσέγγισης της Θεσσαλονίκης του 1ου μ.Χ. αιώνα», Μακεδονικά 32, τ. 1, 59-82.

Κουκουβού, Α. 1998, «Η εβραϊκή κοινότητα της Βέροιας στην αρχαιότητα: Νέες επιτύμβιες επιγραφές», Tekmeria 4, 13-30.

Koukouli-Chrysanthaki, Ch. 1998. “Colonia Julia Augusta Philippensis”, in: Ch. Bakirtzis & H.Koester (eds.) Philippi at the time of Paul and after his death, Oregon, 5-37.

Κουρσούμης, Σ. 2015, Ο Απόστολος Παύλος στη ρωμαϊκή Κόρινθο, Αθήνα.

Λώλος, Γ. 2008, Εγνατία οδός, Αθήνα.

Μαρά, Α. 2019, «Ο Απόστολος Παύλος και οι ελληνικές πόλεις στην Καινή Διαθήκη», Θεολογία 90, 4, 93-121

Meinardus, O. F. A. 1979, St. Paul in Greece, New York.

Μελέτη, Κ. 2009. Η παρουσία των Εβραίων στις ελληνικές πόλεις της Β’ περιόδου του Απόστολου Παύλου κατά τους ελληνιστικούς & πρώιμους ρωμαϊκούς χρόνους: αρχαιολογική και ιστορική προσέγγιση, σχέση με το ελληνικό πολιτικό, πολιτιστικό και θρησκευτικό περιβάλλον. Αθήνα.

Mentzos, A. 2022. “The Martyrium of Apostle Paul at Philippi”, in: Ch. P. Christou, P. Katsoni & C. A. Bozinis (eds.), Ο Μέγας Κωνσταντίνος και η εποχή του. 1700 χρόνια από το διάταγμα των Μεδιολάνων, Θεσσαλονίκη, 447-54.

Μπαττινίου, Ζ. 2022. Λίθινες διαδρομές, ιστορίες από πέτρα : εβραϊκές επιγραφές στην Ελλάδα, Αθήνα.

Τσοπάνης, Κ. 2010, Βυζάντιο: χριστιανοί και εθνικοί, Αθήνα.

Φιλαδελφεύς, Α. 1914, «Χριστιανικά μνημεία Νικοπόλεως», ΑΕ 135, 249-260.

ΣΕΛ.3/P.3

© Υπουργείο Πολιτισμού-Εφορεία Αρχαιοτήτων Πόλης Θεσσαλονίκης/
© Ministry of Culture-Ephorate of Antiquities of Thessaloniki City

ΣΕΛ.8/P.8

© Βρετανικό Μουσείο/British Museum.

Πηγή/Source: C. H. V. Sutherland-R. A. G. Carson, Roman Imperial Coinage I2 (1984) Claudius 51.
[http://numismatics.org/ocre/id/ric.1\(2\).cl.51](http://numismatics.org/ocre/id/ric.1(2).cl.51)

ΣΕΛ.9/P.9

© Milwaukee Public Museum.

Πηγή/Source: <https://www.mpm.edu/research-collections/anthropology/anthropology-collections-research/mediterranean-oil-lamps/roman-empire-brief-history>

ΣΕΛ.10/P.10

© Υπουργείο Πολιτισμού-Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα./

© Ministry of Culture-American School of Classical Studies at Athens

Φωτογραφία: Εβραϊκό Μουσείο της Ελλάδας/Photo: Jewish Museum of Greece.

Σελ. 11/P.11

© Gerard Chaliand and Jean-Pierre Rageau.

Πηγή/Source: The Penguin Atlas of Diasporas. Penguin Books U.S.A. Inc., 1995, 9.

Σελ.13/P.13

© Fr Lawrence Lew.

Πηγή/Source: <https://www.flickr.com/photos/paullew/51841377497>

Άδεια χρήσης/License to use: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>

Σελ.15/P.15

© Υπουργείο Πολιτισμού-Εφορεία Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής και Αγίου Όρους/

© Ministry of Culture-Ephorate of Antiquities of Chalcidice and Mount Athos.

Πηγή/Source: Οι Θησαυροί του Αγίου Όρους. Εικονογραφημένα χειρόγραφα, τ.Α’, Εκδοτική Αθηνών (Αθήνα 1973) 85, εικ. 74/The Treasures of Mount Athos. Illuminated Manuscripts, v.1, Ekdotike Athenon (Athens 1974) 85, fig. 74.

ΣΕΛ. 36/P.36

Ψηφιακή συλλογή φωτογραφιών Ε. Γιαβάνογλου / Digital photo collection of E. Giavanoglou.

<https://www.info-neapolis-sykeon.gr/project/litaia-pyli-yeni-karou/>

ΣΕΛ.56-57/P.56-57

Προσωπικό αρχείο Μ.Σιγάλα-Σπανοπούλου και Ν.Σπανόπουλου /

Personal archive of M.Sigala-Spanopoulou and N. Spanopoulos.

ΣΕΛ./P. 16, 24, 26, 29, 31, 32, 34, 39, 40, 42, 44, 46, 49, 50, 52-53

© Υπουργείο Πολιτισμού-Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. /

© Ministry of Culture- Directorate of Prehistoric and Classical Antiquities.

Φωτογραφίες: Κώστας Ξενικάκης και Μιχάλης Ξενικάκης-Ανανιάδης /

Photos: Kostas Xenikakis and Michalis Xenikakis-Ananiadis

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΕΡΓΟΥ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΟΥ

Δρ Έλενα Κουντούρη, αρχαιολόγος

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ

Δρ Σωκράτης Κουρσούμης, αρχαιολόγος

Δρ Αλεξάνδρα Ζαμπίτη, αρχαιολόγος

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Βασιλική Μαυροειδή, αρχιτέκτων μηχανικός, MSc

Ελευθερία Κουλούρη, αρχαιολόγος, MA

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

Ελευθέριος Λίτσος

ΜΟΥΣΕΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΕΚΘΕΣΗΣ

Θωμάς Τσουκαλάς, αρχιτέκτων μηχανικός - μουσειολόγος, MA

ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΕΚΘΕΣΗΣ

Αλέξανδρος Αποστόλου, αρχαιολόγος – μουσειολόγος, MA

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ-ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Δρ Σωκράτης Κουρσούμης, αρχαιολόγος

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΕΚΘΕΣΗΣ

Δρ Σωκράτης Κουρσούμης, αρχαιολόγος

Δρ Αλεξάνδρα Ζαμπίτη, αρχαιολόγος

Ελευθερία Κουλούρη, αρχαιολόγος, MA

Αλέξανδρος Αποστόλου, αρχαιολόγος – μουσειολόγος, MA

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΚΘΕΣΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ

Νικόλαος Μυλωνάς

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ-ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟΣΚΕΥΗΣ

Δρ Αλεξάνδρα Ζαμπίτη, αρχαιολόγος

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΜΟΥΣΕΙΟΣΚΕΥΗΣ

Δρ Αλεξάνδρα Ζαμπίτη, αρχαιολόγος

Ελευθερία Κουλούρη, αρχαιολόγος, MA

Αλέξανδρος Αποστόλου, αρχαιολόγος – μουσειολόγος, MA

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Βασιλική Μαυροειδή, αρχιτέκτων μηχανικός, MSc

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Αθηνά Σαμακλή

ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Post-Spectacular Office

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Κώστας Ξενικάκης

ΕΚΤΥΠΩΣΕΙΣ

Whale Graphics A.E.

Το έργο πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με τις Εφορείες Αρχαιοτήτων:

Έβρου, Καβάλας, Σερρών, Περιφέρειας Θεσσαλονίκης και Πόλης Θεσσαλονίκης, Ημαθίας, Πιερίας, Πόλης Αθηνών, Κορινθίας, Πρέβεζας.

Για την παραχώρηση αρχειακού υλικού από το έργο τους ευχαριστούμε τους αγιογράφους/ψηφοθέτες Β. Τσοτσώνη, Μ. Σιγάλα-Σπανοπούλου και Ν. Σπανόπουλο

PROJECT CONTRIBUTORS

PROJECT COORDINATOR

Dr Elena Kountouri, archaeologist

SUPERVISORS

Dr Socrates Koursoumis, archaeologist

Dr Alexandra Zampiti, archaeologist

TASK FORCE

Vasiliki Mavroei, architectural engineer, MSc

Eleftheria Koulouri, archaeologist, MA

ADMINISTRATIVE SUPPORT

Eleutherios Litsos

EXHIBITION DESIGN

Thomas Tsoukalas, architectural engineer-museologist, MA

MUSEOLOGICAL STUDY

Alexandros Apostolou, archaeologist-museologist, MA

EXHIBITION CURATION AND COORDINATION

Dr Socrates Koursoumis, archaeologist

EXHIBITION TEXT EDITING

Dr Socrates Koursoumis, archaeologist

Dr Alexandra Zampiti, archaeologist

Eleftheria Koulouri, archaeologist, MA

Alexandros Apostolou, archaeologist-museologist, MA

EXHIBITION STRUCTURES

Nikolaos Mylonas

MUSEUM KIT CURATION AND COORDINATION

Dr Alexandra Zampiti, archaeologist

MUSEUM KIT TEXT EDITING

Dr Alexandra Zampiti, archaeologist

Eleftheria Koulouri, archaeologist, MA

Alexandros Apostolou, archaeologist-museologist, MA

PRODUCTION COORDINATION

Vasiliki Mavroei, architectural engineer, MSc

TRANSLATION

Athena Samaklis

GRAPHIC DESIGN

Post-Spectacular Office

PHOTOGRAPHY

Kostas Xenikakis

PRINTING

Whale Graphics S.A.

The project was implemented in collaboration with the Ephorates of Antiquities of: Evros, Kavala, Serres, Thessaloniki Region and Thessaloniki City, Hemathia, Pieria, Athens City, Corinthia, Preveza.

A debt of gratitude is owed to the hagiographers/mosaic artisans V. Tsotsonis, M. Sigala-Spanopoulou and N. Spanopoulos for the provision of archive material.

